

I krig for Tyskland – sønderjyder i Første Verdenskrig

Fra 1914 til 1918 var verden i krig. Store drenge, unge og midaldrende mænd måtte lade livet eller leve videre som invalider. Den 11. november 2008 var det 90 år siden, våbenstilstanden på vestfronten satte en stopper for blodsudgydelserne.

Verdun, Somme, Ypres. Interesserer man sig for Første Verdenskrig, forbinder man disse stednavne med blodig, alt-ødelæggende skyttegravskrig. Første Verdenskrig gjorde et ufatteligt indhug i en hel generation af mænd. Adskillige millioner blev dræbt, meldt savnet eller såret i løbet af de år, krigen rasede. Civilbefolkningen i Europa led også som følge af sult og sygdom.

I tysk uniform

Danmark var neutral i Første Verdenskrig, men efter nederlaget i 1864 var det nuværende Sønderjylland tysk. Omkring 30.000 nordslesvigere deltog i Første Verdenskrig som tyske soldater. Nordslesvigerne gjorde tjeneste på alle fronter, og oplevelsen af krigen var der-

Landstormsparade på torvet i Rødding under Første Verdenskrig.

for forskellig. Dog var de fleste nordslesvigere i infanteriet på vestfronten.

Fra det nuværende Sønderjylland faldt omkring 5.270 mænd, hvoraf 74 procent skønnes at være dansksindede. Cirka 70 procent af de dræbte faldt på vestfronten, 20 procent på østfronten. Omkring hver ottende af de 30.000 indkaldte nordslesvigere blev krigsinvalid. I løbet af krigen gik omkring 2.500 nordslesvigere over grænsen til Danmark for at undgå at komme i krig.

"Man ser kun sorgfulde og bekymrede blikke, hvor man vender sig. Det er som glæden og livslysten er flygtet ud af landet. Hvor før var travlhed og virksomhed og hastværk er nu en øde stilhed", skrev Maren Iversen fra Lintrup den 6. august 1914 (Iversen, s. 30). Forinden havde Tyskland erklæret Rusland og Frankrig krig og var marcheret ind i Luxembourg og Belgien. Tyskland mobiliserede, og mænd blev indkaldt til tjeneste.

Lus, rotter og lig

Soldaterne på begge sider i krigen levede – og døde – under kummerlige forhold. Soldaterne på øst- og vestfronterne opholdt sig i skyttegrave fyldt med mudder og rotter. Sult, lus og kulde

var evige følgesvende. Lig og kropsdele arbejdede sig ud gennem mudderet. En stank af død, latriner og giftgas lå kvalmende over fronten. Kedsomhed og hjemve blandede sig med angsten for at dø og gruen ved at skulle dræbe.

Matthias Møller fra Sønderborg beskrev Galizien (i Polen og Ukraine) i 1917: "Det var midsommer, og ligstanken var i første linie næsten ikke til at holde ud... og vinden førte lugten med længere tilbage... I løbegraven mellem 2. og 3. linie ragede en arm og en hånd frem af jorden. Den havde en rent uhyggelig, ja

Peter Hansen fra Dover (midten øverst) med kammerater i 1918.

nærmest hypnotisk tiltrækningskraft... Tankerne måtte altid på ny beskæftige sig med det ubekendte menneske, som der lå bagved i jorden..." (Kragh-Nielsen, s. 29).

Skyttegrave

Maskingeværer og kanoner dominerede skyttegravskrigen. Granater oversåede fronten med dybe kratere og dannede et mudret månelandskab. Angreb hen over ingenmandsland gav ofte ingen andre resultater end død og lemlæstelse. Vestfronten i Belgien og Frankrig stivnede i skyttegravskrig, og fronten flyttede sig ikke meget gennem krigen. Skyttegravskrigen sled på nerverne, og de overlevende var prægede for livet.

"...[M]i kom jo af Skyttegravene i Aftes og var meget medtagne, vi har lige fået os vasket for første gang i næsten 3 Uger. I skulde have set os, vi lignede alle én stor Lerklump, én havde Støvler på en

Tyske soldater ved kanon, en af dem sandsynligvis Hans Toft fra Rødding.

anden Sko, og nogle Sække bunden om Benene, som den usleste Stymper, alle i Kapper og en grå Klud om Hovedet, med Kasketten ovenpå, således ser Deutschlands flotte Soldater ud". Sådan beskrev Peder Rytz fra Brændstrup den 12. december 1915 livet ved fronten i Rusland (Rytz, s. 46-7).

Hjemlængsel og død

Det var ofte svært for soldater fra Nord-slesvig at få lov at komme hjem på orlov, fordi hæren frygtede, at de ville desertere og gå over grænsen til Danmark. Nogle gange kunne de dog få orlov til lidt sydligere egne i Tyskland. Mange soldater var således væk fra hjemmet og familien i årevis, og de kunne kun håbe og bede til, at de overhovedet kom hjem igen.

"Der er nu faldet 19 her fra sognet, håbefulde unge og livsglade mennesker, som havde ventet sig noget andet af livet", skrev Maren Iversen fra Lintrup den 24. november 1916 (Iversen, s. 42).

"Og kommer den Dag engang, at jeg må komme hjem til jer igen, da har Livet for mig mere end dobbelt Værdi, ja for os begge to. Aa du, hvor jeg længes efter at se jer og tale med jer og vide, at jeg måtte blive hos jer, men jeg håber at den Dag engang må komme", skrev Peder Rytz fra skyttegravene den 10. december 1915 (Rytz, s. 45). Peder Rytz faldt i Rus-

land den 25. marts 1916, 39 år gammel.

Billeder: Lokalhistoriske arkiver i Lintrup og Rødding.

Faldne fordelt på sogn

Lintrup Sogn: 31
Hjerting Sogn: 4
Skrave Sogn: 14
Skodborg Sogn: 38
Hygum Sogn: 39
Rødding Sogn: 59
Øster Lindet Sogn: 22
Jels Sogn: 45
(Adriansen og Schultz Hansen, s. 290).

Kilder

Adriansen, Inge og Hans Schultz Hansen (red.). 2006. Sønderjyderne og den Store Krig 1914-1918.
Iversen, Maren. "Krigstid og genforening. Optegnelser fra Lintrup 1914-1920". Historisk Årbog for Rødding-egnen 1993, s. 29-52.
Kragh-Nielsen, Niels H. 1993. Sønderjyder i den store krig 1914-18.
Larsen, Arne G. 1976. Soldaterportrætter - 60 år efter.
Rytz, Peder. "Krigsbreve fra 1. verdenskrig". Historisk Årbog for Rødding-egnen 2002, s. 38-58.
www.verdenskrig.dk